

سیر منطقی و خلاصه جلسه دوم

چرا خداوند حمد و ستایش را به ما آموخته؟

سیر منطقی و خلاصه جلسه دوم

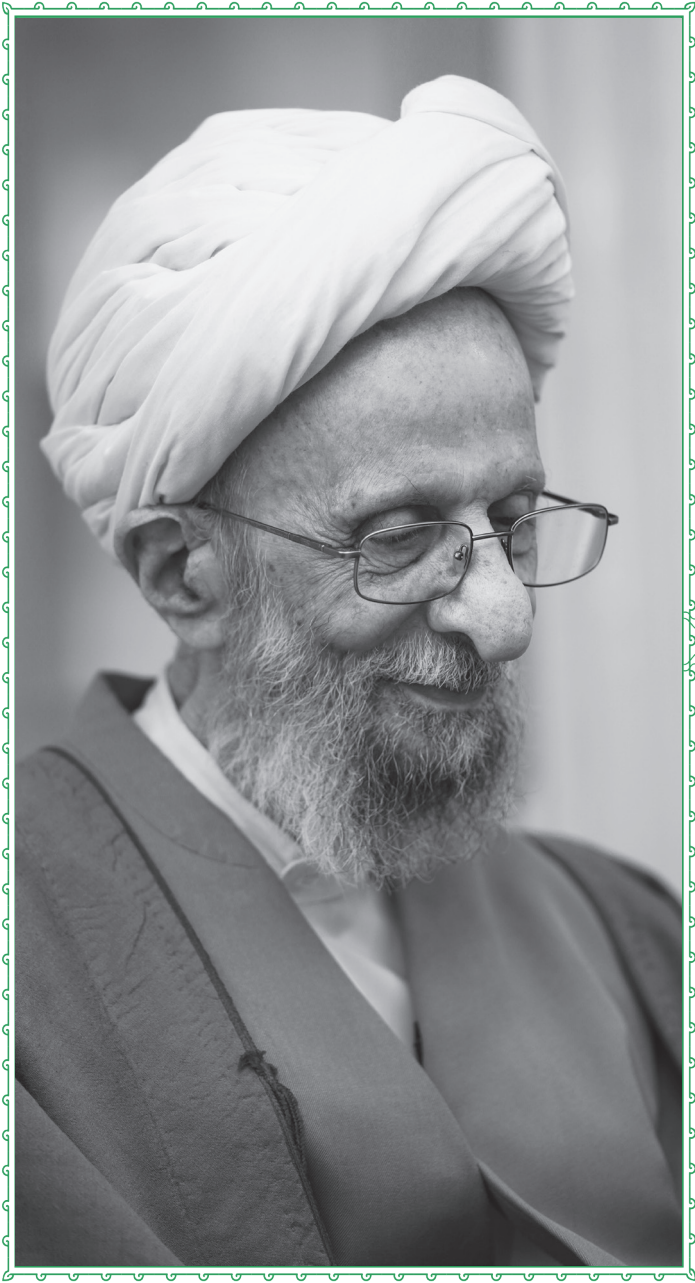
«به سوی بهار»؛ نگاهی دوباره به سلسله

جلسات شرح دعای ۴۴ صحیفه سجادیه

توسط مرحوم علامه مصباح یزدی رحمته الله علیه

کاری از رسانه @MESBAHYAZDLIR

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

• سیرفکری مباحث

۱. مقدمه

بیان «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِحَمْدِهِ»، زمینه‌ساز ورود به بحث درباره هدف از هدایت الهی می‌شود.

۲. هدف از هدایت الهی

در ادامه، پرسشی کلیدی مطرح می‌شود که: «هدف خداوند از تعلیم سپاسگزاری و ستایش کردن چیست؟» این سؤال موجب می‌شود تا مخاطب به مفهوم هدف و غایت افعال الهی توجه کند، لذا پرسشی رقم می‌خورد که مقدم بر پرسش قبلی است و آن این است که علت غایی در خداوند به چه معناست؟

پاسخ به این پرسش علاوه بر درک عمیق‌تری از افعال الهی و غرض آن‌ها، زمینه‌ساز بررسی دقیق‌تری درباره آثار و اهداف آفرینش خواهد بود.

هدف از هدایت الهی در بیان امام سجاد، ارتقای مقام ما به مقام «حمد» و «شکر» و پاداش‌های بیشتر خداوند است. اما پرسش کلیدی‌تری متوجه ذهن ما می‌شود و آن اینکه هدف خداوند از آفرینش انسان چیست؟

طبق بیان صریح آیات قرآن، هدف آفرینش، عبادت و بندگی خداوند است. اما به راستی «حقیقت عبادت چیست؟»

۳. حقیقت عبادت الهی

پس از بحث در خصوص هدف از آفرینش، شفاف‌سازی درباره مفهوم عبادت اهمیت می‌یابد. اساساً بندگی خداوند با بندگی پادشاهان و سلاطین متفاوت است. بندگی خداوند، راه قرب و نزدیک شدن به خداوند و رسیدن به مقامات بالاتر انسانی است.

۴. اشتباه تاریخی انسان

با فهمیدن حقیقت عبادت، این سؤال ذهن را به خود مشغول می‌کند که چرا انسان از عبادت خداوند روی‌گردان است؟ در پاسخ به این سؤال، به جهل انسان نسبت به وابستگی او و تمام دارایی‌هایش به خداوند اشاره می‌شود که به عنوان اشتباه تاریخی انسان از آن یاد شده است.

۵. نتیجه‌گیری

با قرار دادن پایه‌های صحیح مفهوم بندگی و شناخت عمیق از آن به آثار بندگی پرداخته می‌شود.

• خلاصه مباحث

۱. مقدمه

«الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِحَمْدِهِ وَجَعَلَنَا مِنْ أَهْلِهِ لِنُكُونَ لِإِحْسَانِهِ مِنَ الشَّاكِرِينَ وَلِيَجْزِيَنَّا عَلَى ذَلِكَ جَزَاءَ الْمُحْسِنِينَ»
ستایش بی حد خداوندی را سزاست که ما را هدایت کرد تا او را بستاییم و از کسانی باشیم که شایسته ستایش او هستند؛ شاکر نیکی‌های او باشیم تا در برابر این شکرگزاری، پاداش نیکوکاران را به ما عنایت فرماید.

۲. هدف از هدایت الهی

هدف خداوند از تعلیم سپاسگزاری و ستایش کردن یا هدایت ما در این جهت چه بوده است؟

۱. تعریف هدف و غایت

برای پاسخ به این سؤال، ابتدا باید هدف دار بودن افعال الهی روشن شود. در مباحث عقلی، باوری در مورد علت غایی مطرح شده که از آنجایی که علت غایی در جایی متصور است که فاعل، فاقد کمالی است و با انجام فعل، درصد رفع این نقیصه و رسیدن به کمال است، بنابراین افعال انسانی ممکن است علت غایی داشته باشند، اما نسبت به افعال خداوند، این موضوع بی‌معناست زیرا خداوند بی‌نقص است و نیازی به کمال ندارد. این معنا از علت غایی در خارج از ذات تصویر شده است.

۲. علت غایی در ذات الهی

اما ممکن است علت غایی را به صورتی تصویر کنیم که بتوان بر خود ذات هم منطبق کرد. در این صورت غایت و

هدف در افعال الهی نیز قابل تصور خواهد بود؛ یعنی ذات الهی اقتضای افاضه برخی کمالات و رحمت ها را دارد. با توجه به این معنا از علت غایی، افعال الهی به نفع دیگران و به کمال رساندن آن‌ها انجام می‌شود. خداوند رحمت و کمالات را برای انسان‌ها می‌آفریند تا به کمال برسند و آزمایش شوند.

آفرینش انسان برای انتخاب عبادت به منظور قرب به خداوند است. در قرآن کریم به نکته تصریح شده است که: «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنَّ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ»^۱ (من هیچ جن و انسانی را نیافریدم، مگر اینکه فقط مرا عبادت کنند).

۳. اهمیت هدایت الهی

با توجه به این مقدمه در خصوص هدف دار بودن افعال الهی، امام زین‌العابدین می‌فرماید که هدف خداوند از هدایت انسان به ستایش و شکرگزاری، ارتقای او به مقام «حمد» و «شکر» است. اگر هدایت الهی نبود، انسان از پاداش‌های متناسب با این دو مقام بی‌بهره می‌ماند، لذا این شکرگزاری سبب نائل آمدن به مقامات بالاتری می‌گردد.

۴. هدف آفرینش انسان

هدف از آفرینش انسان، رساندن او به عالی‌ترین مقامات و قرب به خداوند از طریق عبادت است. اگر خداوند در این مسیر به انسان کمک نمی‌کرد و او را به عبادت و لوازم بندگی آگاه نمی‌کرد، هدف آفرینش وی ناقص می‌ماند و شأن الهی منزه از این است.

۱. سوره ذاریات، آیه ۵۶.

۳. حقیقت عبادت الهی

به راستی حقیقت عبادت الهی چیست؟

۱. برداشت نادرست از عبادت

وقتی گفته می‌شود خداوند، انسان را برای عبادت آفریده، ممکن است این تصور نادرست ایجاد شود که خداوند همچون پادشاهان ظالم، علاقه‌مند به چاپلوسی و تملق دیگران نسبت به خویش است.

۲. نقد این برداشت نادرست از عبادت

این برداشت نه تنها انسان را به معرفت نمی‌رساند بلکه باعث انحراف و دوری از حقیقت می‌شود. حقیقت عبادت، رساندن انسان به مقام قرب الهی است که به بالاترین مرتبه وجودی وی منتهی می‌شود.

۳. شناخت مقام بندگی

عبادت حقیقی، انسان را به بالاترین مرتبه وجودی می‌رساند. درک مقام بندگی و پایبندی به لوازم آن، تنها راه دستیابی به این مقام رفیع است. این مسأله امری پیچیده و نیازمند معرفت عمیق است. آیات قرآن و معارف اهل بیت (علیهم السلام) و تأکید و کمک آن‌ها بر فهم درست این حقیقت به ما کمک می‌کند تا به درک معارف ناب و عمیقی در خصوص مقام بندگی دست یابیم.

۴. اشتباه تاریخی انسان

۱. نقص معرفتی

نقص معرفتی انسان باعث دوری از خداوند و قرب الهی شده است. انسان گمان می‌کند که موجودیت و دارایی‌ها

استقلالی است، غافل از اینکه تمام وجودش زاده‌ی الطاف الهی است. نگاه استقلالی به وجود و شئون آن، انسان را از حقیقت دور می‌کند. انسان باید بداند که وجودش و هر آنچه دارد از خداست و استقلال او خیالی بیش نیست و سرمایه اولیه انسان جهل اوست! چنانچه امام زین العابدین (علیه السلام) خطاب به ابو حمزه ثمالی فرمودند: **بَنَاهُمْ بِنِيَّةٍ عَلَي الْجَهْلِ** ۲ «خداوند بنیاد آفرینش انسان را بر نادانی و جهل قرار داده است».

۲. نمونه‌های اشتباه

شیطان و قارون نمونه‌هایی از این اشتباه هستند که به دلیل خودمحوری و تصور استقلال از خداوند دچار سقوط شدند. این نادانی منجر به جدایی از رحمت خدا و زیان آن‌ها گردیده است.

۳. دعوت انبیای الهی

دعوت انبیای الهی بر یادآوری مقام بندگی و رهایی از این اشتباه تاریخی انسان تأکید دارد. آفرینش بشر برای رسیدن به کمال و سعادت است و راهی جز اطاعت از خداوند وجود ندارد، زیرا تنها اطاعت است که موجب دستیابی به کمالات الهی می‌گردد.

۲. محمد باقر مجلسی، بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، ج ۳، باب ۲، ص ۱۵.

۵. نتیجه‌گیری

۱. آثار بندگی خداوند

با نگاه غیر استقلالی به وجود و دارایی‌هایمان، به مقام بندگی می‌رسیم و در نتیجه، وجودمان و دارایی‌هایمان را از آن خدا و نعمت‌های او به خودمان می‌بینیم. توجه به نعمت‌ها و الطاف الهی، انسان را به مقام شاکرین می‌رساند و خداوند در قبال آن، پاداش بالاتری به ما عنایت می‌کند. لذا امام سجاد (علیه السلام) به خداوند عرضه می‌دارد: «لِنَكُونَنَّ لِإِحْسَانِهِ مِنَ الشَّاكِرِينَ (تو ستایش و سپاسگزاری را به ما آموختی و توفیق انجام آن را نیز به ما دادی تا با شکرگزاری به درگاه تو، به مقام شاکرین برسیم) وَ لِيَجْزِيَنَا عَلَى ذَلِكَ جِزَاءَ الْمُحْسِنِينَ (و با انجام سپاسگزاری و دریافت این مقام، مرتبه و مقامی بالاتر و بالاتر را به ما عنایت فرمایی)»

۲. شکرگزاری عملی و زبانی

اگر انسان به مقام شکر و حمد نائل شود، همه خوبی‌ها را به خدا نسبت داده و خود را نیازمند او می‌بیند. به همین جهت است که بندگان شاکر خداوند همواره خود را بدهکار الطاف الهی می‌دانند و سعی می‌کنند محبت و رحمت او را با شکرگزاری عملی و زبانی جبران کنند. این شکرگزاری آنها را به مقام رفیع قرب و نزدیکی به خداوند می‌رساند.

@mesbahyazdi_ir | mesbahyazdi.ir